

РЕЦЕНЗІЯ

завідувача відділу докторантури, аспірантури Національного університету фізичного виховання і спорту України, кандидата наук з фізичного виховання і спорту, доцента Маринич Вікторії Леонідівни на дисертаційну роботу Воронцова Андрія Валерійовича за темою «Стратегії змагальної діяльності спортсменів високої кваліфікації у греко-римській боротьбі з урахуванням функціональної асиметрії мозку», що подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність обраної теми. Останніми роками спортивні єдиноборства, в тому числі греко-римська боротьба, привертають все більшу увагу з боку всіх зацікавлених сторін у сфері спорту (спортсменів, фанатів, засобів масової інформації, потенційних спонсорів і партнерів тощо). Професійні види єдиноборств стрімко розвиваються, використовуючи сучасні комерційні стратегії, що сприяє їх динамічному розвитку.

Оскільки спортивна боротьба на даний момент знаходиться під загрозою виключення з олімпійської програми, то змінюються правила змагань. Отже, виникає необхідність подальшого розвитку виду спорту із покращенням науково-методичного забезпечення та переглядом системи психологічної та тактичної підготовки борців високої кваліфікації.

Водночас, результати досліджень провідних науковців, присвячені системі підготовки борців високої кваліфікації із урахуванням змін правил змагання, функціональній підготовці борців високої кваліфікації в сучасних умовах розвитку єдиноборств, мотиваційним аспектам психологічної підготовки борців, проявам психофізіологічних властивостей та ін., вказують на важливе значення урахування індивідуально-типологічних особливостей спортсмена для засвоєння технічних навичок та формування стратегій змагальної діяльності у єдиноборствах, проте не враховують вплив функціональної асиметрії мозку на формуванню тактики змагальної діяльності борців високої кваліфікації.

Саме цій проблемі присвячене дисертаційне дослідження Воронцова А. В. за темою «Стратегії змагальної діяльності спортсменів високої кваліфікації у

греко-римській боротьбі з урахуванням функціональної асиметрії мозку», що свідчить про необхідність та актуальність проведених досліджень.

Дисертаційна робота виконана відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016-2020 рр. за темою 2.28 «Біомеханічні та психофізіологічні критерії техніко-тактичної підготовленості спортсменів високої кваліфікації» (номер держреєстрації 0118U002068), а також відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021-2025 рр. за темою 2.6 «Науково-методичний супровід тренувальної та змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у єдиноборствах та силових видах спорту» (номер держреєстрації 0121U108940). Роль автора, як співвиконавця, полягає у розробці стратегій змагальної діяльності щодо підготовки борців високої кваліфікації із урахуванням функціональної асиметрії мозку.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Усі наукові положення та висновки, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають меті та завданням роботи. Досягнення мети дослідження передбачає поступове вирішення чотирьох завдань:

1. Проаналізувати теоретико-методичні аспекти тактичної підготовки борців високої кваліфікації.
2. Дослідити психофізіологічний стан борців високої кваліфікації із різним домінуванням півкуль головного мозку та встановити взаємозв'язок прояву функціональної асиметрії з техніко-тактичними діями спортсменів.
3. Визначити провідні стратегії та їх техніко-тактичні складові результативності змагальної діяльності борців збірних команд України і Казахстану.
4. Встановити складові індивідуальних стратегій ведення боротьби спортсменів високої кваліфікації в греко-римській боротьбі з урахуванням

функціональної асиметрії мозку для підвищення їх результативності в змаганнях.

Достовірність отриманих результатів ґрунтується на коректності використання методів дослідження, достатній тривалості дослідження, значній кількості досліджуваних спортсменів високої кваліфікації, належному опрацюванні джерельної бази (251 інформаційне джерело, з яких 46 – англомовні).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що **дисертантом уперше:** обґрунтовано індивідуальні стратегії ведення боротьби спортсменів високої кваліфікації в греко-римській боротьбі, підґрунтям яких стали провідні стратегії та техніко-тактичні складові результативності змагальної діяльності борців збірних команд різних країн; визначено значущі складові результативності змагальної діяльності борців та доведено взаємозв'язок прояву функціональної асиметрії з техніко-тактичними діями борців високої кваліфікації спортсменів; визначено особливості психофізіологічних проявів борців високої кваліфікації із різним домінуванням півкуль головного мозку та встановлено зв'язок їх індивідуально-типологічних властивостей (психомоторних, нейродинамічних, когнітивних, психоемоційних та функціональних) з реалізацією індивідуальних стратегій змагальної діяльності; визначено фактори, що впливають на формування стратегій змагальної діяльності борців високої кваліфікації: стиль ведення поєдинку, міжпівкульне функціональне домінування мозку та рівень прояву психічних процесів.

Здобувачем доповнено та розширено дані про інформативні критерії процесу формування стратегій змагальної діяльності у борців високої кваліфікації на основі генетично-обумовлених характеристик; розширено концепцію індивідуалізації тактико-технічної підготовки борців у греко-римській боротьбі, враховуючи особистісні прояви когнітивної сфери; дістали подальшого розвитку існуючі дані про особливості зв'язку психофізіологічного стану борців високої кваліфікації із ефективністю змагальної діяльності та

розробку ефективних корекційних заходів; підтверджено дані попередніх досліджень щодо взаємозв'язку ефективності змагальної діяльності та індивідуальної переваги відповідного стилю ведення поєдинку серед борців високої кваліфікації греко-римського стилю.

Практичне значення результатів дослідження полягає у зацікавленні континентального представництва міжнародної федерації спортивної боротьби в Азії, яке вже почало впровадження запропонованої методики у країнах, що знаходяться на етапі розвитку спортивної боротьби, для покращення ефективності роботи тренерів та загального розвитку боротьби на національному та континентальному рівнях. Результати дисертаційних досліджень впроваджено у практику тренувального процесу збірної команди Казахстану з греко-римської боротьби, в практику роботи СДЮСШ та ДЮСШ.

Оцінка змісту дисертації та її основних положень. Матеріали роботи викладено на 213 сторінках тексту комп'ютерного набору державною мовою. Дисертація складається з анотації двома мовами, переліку умовних позначень, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, зв'язок роботи з науковими програмами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, представлено методологію дослідження, рівень наукової новизни і практична значимість роботи, відображено особистий внесок здобувача, наведено дані про апробацію основних положень роботи та впровадження отриманих результатів у практику, подано інформацію про публікації, структуру та зміст роботи.

У **першому розділі** «Теоретико-методичні аспекти тактичної підготовки борців високої кваліфікації» представлено узагальнення наукової інформації щодо психофізіологічних чинників, що забезпечують успішність реалізації тактичної підготовки у спортивній боротьбі; зв'язку тактичної підготовки із ефективністю змагальної діяльності у боротьбі; функціональної асиметрії мозку як індивідуально-типологічної властивості та її зв'язку зі змагальною діяльністю

у боротьбі; інформативних складових, що забезпечують ефективність змагальної діяльності борців високої кваліфікації.

Здобувачем з'ясовано, що діяльність спортсменів у силових єдиноборствах передбачає високий рівень нервово-психічної напруги, яка обумовлена різноманітними стресогенними факторами. Автором було визначено, що сучасний прогресивний розвиток спортивної боротьби вимагає від спортсменів високого рівня тактичної, фізичної та психологічної підготовки, який має прямий зв'язок з ефективністю змагальної діяльності серед єдиноборців.

Здобувачем було встановлено, що однією з індивідуально-типологічних властивостей людини є функціональна асиметрія півкуль головного мозку, яка має вплив на рівень розвитку фізичних якостей спортсменів, особливостей протікання психічних процесів, функціональні можливості та, безпосередньо, на рухові функції. Визначення характеру міжпівкульної організації головного мозку має важливе значення для обґрунтування та втілення індивідуального підходу в тренувальний процес.

Аналіз літературних джерел автором виявив різні точки зору і підходи до проблеми формування стратегій змагальної діяльності борців високої кваліфікації з урахуванням функціональної асиметрії мозку як перспективного напрямку підвищення результативності змагальної діяльності, що свідчить про актуальність цього напрямку дослідження.

У **другому розділі** «Методи та організація дослідження» для реалізації поставлених у дисертаційній роботі мети і завдань автор охарактеризував комплекс взаємообумовлених методів дослідження: В процесі проведення досліджень за поставленими завданнями роботи використано наступні методи: теоретико-методичний аналіз даних науково-методичної літератури; оцінка функціональної асиметрії мозку у борців греко-римського стиля; дослідження психічного стану кольоровим тестом Люшера; дослідження стану нейродинамічних функцій спортсменів; дослідження невербального інтелекту у борців; оцінка стану автономної регуляції ритму серця у борців; аналіз щоденників спортсменів, планів підготовки; аналіз змагальної діяльності

провідних борців греко-римського стилю; математико-статистичні методи аналізу та обробки результатів дослідження.

Організація дослідження була побудована у чотири етапи, на кожному з яких послідовно розв'язувалися поставлені наукові завдання.

У **третьому розділі** «Особливості прояву функціональної асиметрії мозку та її зв'язок зі стратегією змагальної діяльності у борців високої кваліфікації» представлено результати оцінки функціональної асиметрії мозку у борців греко-римського стилю збірних команд України та Казахстану; визначено особливості прояву психоемоційного стану борців із різною функціональною асиметрією півкуль головного мозку, стану нейродинамічних функцій у борців із різним домінуванням півкуль головного мозку, невербального інтелекту у борців із різною функціональною асиметрією півкуль головного мозку, стану автономної регуляції ритму серця у борців із різною функціональною асиметрією півкуль головного мозку, зв'язку між психофізіологічним станом та стратегією змагальної діяльності у борців із різною функціональною асиметрією півкуль головного мозку.

Здобувач обстежував дві збірні команди борців греко-римського стилю України та Казахстану, а саме: домінантність півкуль мозку та особливості реагування спортсменом на зовнішнє середовище, невербальний інтелект, показники автономної регуляції ритму серця.

Проведений здобувачем порівняльний аналіз стратегій змагальної діяльності виявив, що серед борців збірної команди України переважає атакуючий стиль ведення поединку (63 %), а серед борців збірної команди Казахстану переважає захисний стиль ведення поединку (55 %). Означений результат узгоджується із інформативними складовими стратегій змагальної діяльності: наявністю генетично обумовлених індивідуально-типологічних властивостей борців та проявом кроскультурних особливостей національної школи боротьби.

У **четвертому розділі** «Аналіз стратегії і тактики ведення поєдинків під час змагальної діяльності у борців високої кваліфікації із різною

функціональною асиметрією півкуль головного мозку» представлено аналіз змагальної діяльності збірної команди України з греко-римської боротьби на чемпіонатах Європи 2019–2020 років; аналіз змагальної діяльності збірної команди Казахстану з греко-римської боротьби на чемпіонаті Азії у 2020 році; порівняльний аналіз виступу збірних команд України та Казахстану з греко-римської боротьби на континентальних чемпіонатах 2020 року; зв'язок між ефективністю стратегії і тактики змагальної діяльності та проявом функціональної асиметрії головного мозку у борців високої кваліфікації.

Проведений здобувачем порівняльний аналіз виявив, що приблизно однаковий результат збірних команд України та Казахстану забезпечується різними шляхами. Збірна команда Казахстану виявляла більш агресивну тактику ведення боротьби з акцентом на проведення кидкових дій, із одночасним переважанням захисної стратегії. Збірна команда України заробила меншу кількість балів за допомогою ефективних не ризикованих технічних дій.

Отримані результати мають практичну та прогностичну цінність для розробки алгоритмів ефективних тренувань та підвищення результатів змагальної діяльності у спортсменів високої кваліфікації.

У **п'ятому розділі** представлено аналіз та узагальнення результатів дослідження. На підставі цього сформульовано наукові положення, що є новими даними, доповнюють та підтверджують існуючі відомості. На основі виконання поставлених у роботі завдань і отриманих результатів автор формулює висновки, які узгоджуються з даними, наведеними в основних розділах роботи, і дозволяють судити про ступінь виконання поставлених завдань і досягнення мети роботи.

Повнота викладу наукових результатів в опублікованих працях. Результати роботи повною мірою відображено в наукових публікаціях. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 13 наукових праць, серед яких 4 статті у фахових виданнях України, 2 статті у періодичному науковому виданні Польщі, проіндексованому в базах Scopus (Q3) та Web of Science; 4 публікації

апробаційного характеру; 3 публікації додатково відображають наукові результати дисертації.

У дисертаційній роботі відсутні порушення академічної доброчесності, робота містить результати власних досліджень, використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. Дисертаційне дослідження виконано на належному науковому рівні, проте окремі положення мають дискусійний характер та потребують корекції чи уточнень. У контексті викладеного вище доцільно зробити такі зауваження та пропозиції:

1. Назва розділу 3 «Особливості...» дублює назви підрозділів 3.2, 3.3, 3.4, 3.5 «Особливості...», що потребує корекції.

2. Назва розділу 4 «Аналіз...» дублює назви підрозділів 4.1, 4.2, «Аналіз...», що потребує корекції.

3. Висновки до розділу 3 потребують скорочення та концентрації на узагальненні й систематизації представлених результатів досліджень.

4. У висновку 4 зазначено, що стратегії змагальної діяльності борців збірних команд України та Казахстану узгоджуються з генетично обумовленими індивідуально-типологічними властивостями борців та особливостями національної школи боротьби. Лишається відкритим питання, чи можливо вплинути на формування стратегій змагальної діяльності спеціально організованим шляхом, а не вродженими особливостями? Яким чином можна підвищити результативність в змаганнях збірних команд інших країн на основі проведених досліджень?

5. Було б доречно перерахувати складові індивідуальних стратегій ведення боротьби спортсменів високої кваліфікації в греко-римській боротьбі з урахуванням функціональної асиметрії мозку в тексті дисертації.

6. В таблицях 4.12-4.20 наводяться абсолютні значення показників психофізіологічного стану спортсменів напередодні чемпіонату Азії 2020 з греко-римської боротьби. Було б доречно узагальнити порівнювані показники і навести підсумки в дисертаційному дослідженні.

Зазначені дискусійні питання не є принциповими та не знижують загальної позитивної оцінки, наукової та практичної значущості результатів дисертаційного дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Воронцова Андрія Валерійовича за темою «Стратегії змагальної діяльності спортсменів високої кваліфікації у греко-римській боротьбі з урахуванням функціональної асиметрії мозку» є завершеним самостійним дослідженням, має наукову новизну, практичне значення, відповідає вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2023 № 44, а автор Воронцов Андрій Валерійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Рецензент:

завідувач відділу докторантури,
аспірантури Національного університету
фізичного виховання і спорту України,
кандидат наук
з фізичного виховання і спорту,
доцент

Вікторія МАРИНИЧ

Підпис МАРИНИЧ Вікторії засвідчую

Вчений секретар
Національного університету
фізичного виховання
і спорту України

Галина МАШЕРЕНКОВА